

- Причерноморья / В. В. Побирченко, А. В. Шибаева // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. — 2007. — Т.20 (59). — 2007. — №2. — С. 75-84.
5. Реутов В.Е. Управление международной конкурентоспособностью предприятий / В.Е. Реутов, Н.З. Вельгош.— Симферополь: Феникс, 2008. — 196 с.
6. Саакян А.Л. Конкурентоспособность туристического бизнеса в России : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (по отраслям и сферам деятельности)» / А. Л. Саакян. — М., 2004. — 22 с.
7. Страчкова Н.В. Этапы и механизм оценки конкурентоспособности региональных рынков рекреационных услуг / Н. В. Страчкова // Культура народов Причерноморья. — 2003. — № 45. — С. 79-84.
8. The Global Competitiveness Report 2009-2010 / Klaus Schwab, World Economic Forum. — Geneva : [s. n.], 2009. — 479 p.
9. The Global Competitiveness Report 2010-2011 / Klaus Schwab, World Economic Forum. — Geneva: [s. n.], 2010. — 502 p.
10. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009. Managing in a Time of Turbulence / Jennifer Blanke, Thea Chiesa; World Economic Forum. — Geneva: [s. n.], 2009. — 499 p.
11. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011. Beyond the Downturn / Jennifer Blanke, Thea Chiesa; World Economic Forum. — Geneva: [s. n.], 2011. — 503 p.
12. Tourism Highlights. 2009 Edition / UNWTO. — UNWTO, 2009. — 12 p.
13. Travel & Tourism Economic Impact 2011. Russia / World Travel & Tourism Council. — London: [s. n.], 2011. — 18 p.
14. Travel & Tourism Economic Impact 2011. Turkey / World Travel & Tourism Council. — London: [s. n.], 2011. — 18 p.
15. Travel & Tourism Economic Impact 2011. Ukraine / World Travel & Tourism Council. — London: [s. n.], 2011. — 18 p.
16. Travel & Tourism Economic Impact 2011. World / World Travel & Tourism Council. — London: [s. n.], 2011. — 15 p.
17. UNWTO Tourism Highlights. 2010 Edition / UNWTO. — UNWTO, 2010. — 12 p.

Рецензент докт. экон. наук, профессор Ф.В. Зиновьев

336.14

*Костіна Н.М., аспірант,
Херсонський національний технічний університет*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Незважаючи на унітарність української державності, наявність історичних, етнічних, геополітичних, культурних, демографічних та природничо-ресурсних ознак визначили адміністративно-територіальний устрій України базовою ланкою якого виступає регіон. Розглядаючи регіон як самостійну структурну одиницю, важливо враховувати сучасне функціональне призначення субнаціональних рівнів влади – це, насамперед, забезпечення принципу субсидіарності надання суспільних послуг. В умовах централізованого управління на регіони (в особі органів місцевого самоврядування) покладаються переважно посередницькі функції між державою та громадянином, однак, всеохоплюючі глобалізаційні процеси та розвиток ринкових засад господарювання, значно підвищили актуальність процесів децентралізації державного управління.

Ефективність децентралізаційних процесів залежить від фінансової спроможності органів місцевого самоврядування виконувати додаткові повноваження. Саме необхідність генерувати власні доходи та здатність проводити незалежну видаткову політику зумовлює необхідність подальшого становлення важливої складової державної регіональної політики – регіональної фінансової політики.

Теоретико-методологічні засади регіональної фінансової політики на сучасному етапі вивчені недостатньо, що зумовлено двома чинниками, по-перше, історичним минулим України, адже в умовах адміністративно-командної економіки не існувало управлінської та фінансової децентралізації, а по-друге, регіональна фінансова політика є поліструктурною, адже її функціональна модель та механізми реалізації залежать не тільки від регіональних характеристик, але й від заходів централізованого впливу. Отже, подальші дослідження з питань обґрунтування необхідності побудови власної фінансової політики на регіональному рівні будуть доцільними.

Американський економіст Ч. Тібу ще у 60-х роках ХХ ст. стверджував, що лише за умов фінансової автономії субнаціональних органів управління публічні видатки відповідатимуть індивідуальним уподобанням споживачів згідно з їхніми потребами [1, с. 65].

Фінансову складову функціонування органів місцевого самоврядування в контексті фінансового федералізму досліджували такі зарубіжні вчені як Дж. Аронсон, Ш. Бланкарт, Р.

Масгрейв, У. Оутс, Г. Роузен, Д. Хайман, Дж. Хіллі, Ф. Шарф та ін. Серед вітчизняних дослідників вагомими є наукові досягнення Й.М. Бейскида, О.Д. Василика, О.П. Кириленко, А.І. Крисоватого, І.О. Луїної, Л.Л. Тарангул, В.М. Федосова, С.І. Юрія та ін.

Основна мета статті – дослідження концептуальних засад регіональної фінансової політики та визначення основних напрямів її впливу на соціально-економічний розвиток регіонів в умовах розвитку інститутів ринкового регулювання та посилення глобалізаційних процесів.

Досягнення мети статті передбачає використання системного підходу дослідження з використанням методів аналізу і синтезу, узагальнення, дедукції та інших методів теоретичного пізнання.

В умовах переважання ринкових принципів господарювання на регіони покладаються пріоритетні завдання щодо реалізації тактичних і стратегічних завдань розвитку країни. За твердженням А.М. Поручника і В.І. Чужикова у XXI ст. важливу роль буде відігравати інтегральна парадигма регіонального розвитку, в основі якої має бути нове уявлення про регіони як складні об'єднані ієрархічні комплекси різного таксономічного рівня [2, с.36]. Глобалізація світових процесів сприяла виникненню терміну «новий регіоналізм». На думку І.Й. Гладій та В.І. Чужикова, виникнення терміну «новий регіоналізм» передбачає, що саме регіони стають ключовими центрами конкуренції та можуть характеризуватися високим конкурентним статусом, внаслідок чого посилюється регіональна співпраця всередині окремих держав і транскордонних територій, що сприяє формуванню спільних конкурентних переваг, стратегій і програм розвитку.

Отже, маючи певні ознаки державності (наявність апарату місцевої влади, повноваження щодо визначення орієнтирів регіональної політики, можливість використовувати власну ресурсну базу), регіонам в умовах ринкової економіки не притаманна автарктичність. На сучасному етапі розвитку економічних відносин можемо спостерігати посилення міжрегіональних зв'язків як у загальнодержавній площині, так і в глобальному просторі (рис. 1).

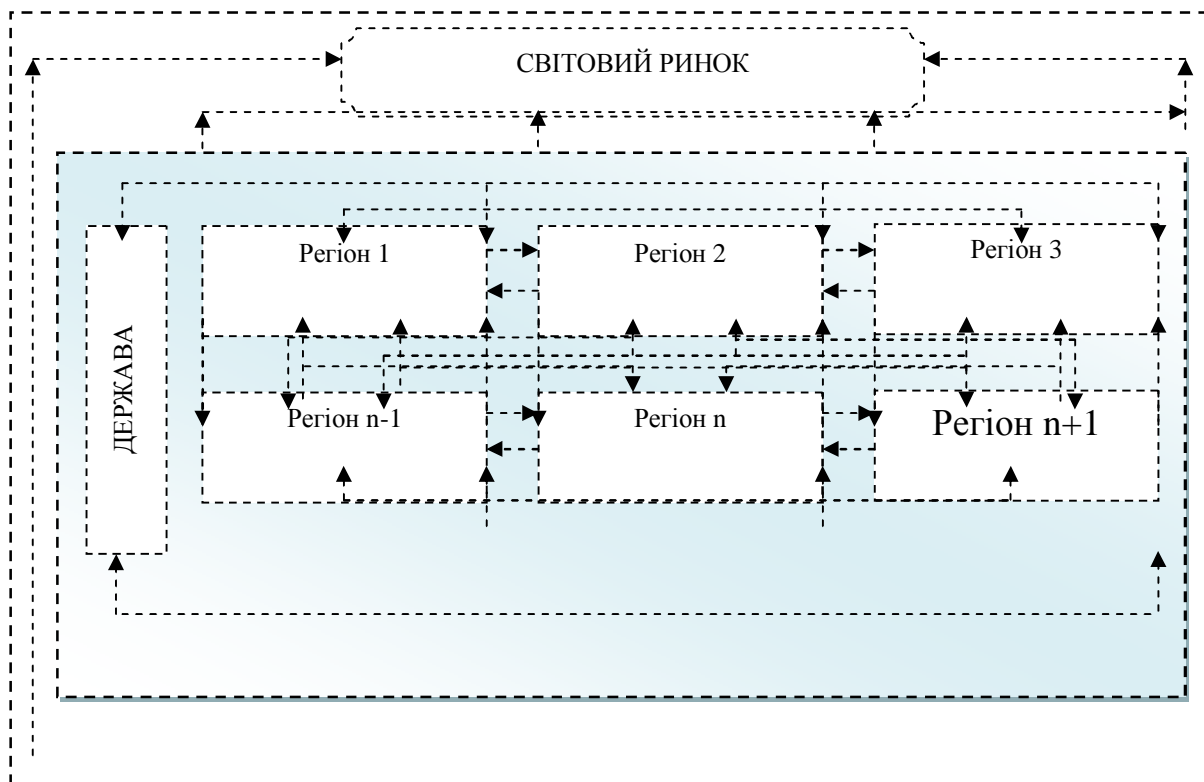

Рис. 1. Система внутрішніх та зовнішніх міжрегіональних зв'язків

Неоднорідність регіонального розвитку та прагнення забезпечити достатній рівень конкурентоспроможності є причиною значної відкритості регіонів на шляху до забезпечення гармонійного розвитку суспільства. Регіони у сучасних умовах тісно співпрацюють між собою в напрямку забезпечення міжтериторіального руху товарів, послуг, фінансових активів, інновацій, людських ресурсів тощо. Концептуальні засади ринкової економіки передбачають можливість

окремої території позиціонувати себе і на світовому економічному просторі забезпечуючи одночасно власний добробут на економічне піднесення країни в цілому.

На пріоритетності регіонів у реалізації заходів європейської інтеграції України наголошується також у Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції», затвердженою Указом Президента України від 28.04.2004 р. № 493/2004.

Крім того, вказаним нормативно-правовим документом визначені основні завдання, спрямовані на досягнення поставленої мети, зокрема зазначено, що державна регіональна політика у 2004-2015 рр. має забезпечити вирішення спільних регіональних та міжрегіональних проблем розвитку шляхом об'єднання фінансових ресурсів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також децентралізацію влади, розмежування функцій та повноважень центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з розширенням повноважень місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування [3, с.324]. Зазначені положення дозволяють стверджувати, що на державному рівні визнана необхідність формування в регіонах власної фіскальної політики.

Здатність фіскальної політики впливати на регіональний розвиток розкривається у визначення поняття «фіскальна політика» подане в економічному словнику: фіскальна політика – політика держави щодо збирання податків і державних видатків, спрямована на досягнення певних цілей в галузі стимулювання економічного зростання і повної зайнятості, вирішення задач структурної, регіональної і соціальної політики [4].

Доповнюючи зазначене твердження можемо сказати, що наявність фіскальної автономії місцевих органів влади у сучасних умовах не тільки сприяє реалізації принципу субсидіарності надання публічних послуг, але й забезпечує розвиток інфраструктури, спрямованої на диверсифікацію національного виробництва та підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Загальноприйнятим напрямком сучасних досліджень є розгляд регіональної фіскальної політики в контексті її складових – податкової та бюджетної політики. Щодо розкриття сутності поняття «регіональна фіскальна політика», то тут доцільно навести визначення А.І. Крисоватого, який під регіональною фіскальною політикою пропонує розуміти сукупність дій регіональних органів державного регулювання для забезпечення функцій держави на рівні регіону. Вчений також зазначає, що регіональна фіскальна політика має базуватися на досконалому аналізі ресурсної бази регіону, який дозволяє проводити регіональні прогнози розвитку [5, с.58-59]. С.Д. Герчаківській наголошує на тому, що регіональну фіскальну політику слід розуміти як систему цілей та заходів органів державної влади і місцевого самоврядування у сфері формування коштів місцевих бюджетів, спрямованих на комплексний розвиток регіону [6, с.39].

Досліджуючи сутність регіональної фіскальної політики, зауважимо, що не існує в рамках одного регіону єдиної фіскальної політики, що зумовлюється адміністративно-територіальним та бюджетним устроєм України, владними повноваженнями кожного з рівнів місцевої влади, їх ресурсним потенціалом та пріоритетними напрямками впливу інструментів фіскального регулювання. Дослідження регіонального аспекту фіскальної політики дало змогу визначити її структуру (рис. 2).

Основними структурними елементами фіскальної політики виступають її суб'єкти, об'єкти впливу та інструменти.

Головними суб'єктами регіональної фіскальної політики виступає уряд, який визначає загальнодержавні орієнтири фіскальної політики, безпосередньо реалізують регіональну фіскальну політику органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, обласні та районні ради, тобто ті органи влади, які мають законодавче право впливати на бюджетні показники. Таким чином, можемо говорити про існування фіскальної політики регіону як сукупності фіскальної політики міст, районів у містах, сіл, селищ та їх об'єднань, фіскальної політики окремих районів та області в цілому.

Маючи бюджетні повноваження, місцеві органи влади, використовуючи основні інструменти фіскальної політики (податки, видатки та трансферти), можуть впливати на соціально-економічний розвиток регіону за окремими об'єктами чи їх сукупністю.

Узагальнюючи вищезазначені дослідження, можемо надати визначення фіскальній регіональній політиці. Отже, під регіональною фіскальною політикою слід розуміти сукупність цілеспрямованих дій уряду та місцевих органів влади, які мають бюджетні повноваження відповідно до бюджетного устрою країни, спрямованих на регулювання соціально-економічних показників територій, їх інвестиційно-інноваційний розвиток та забезпечення економічної безпеки.

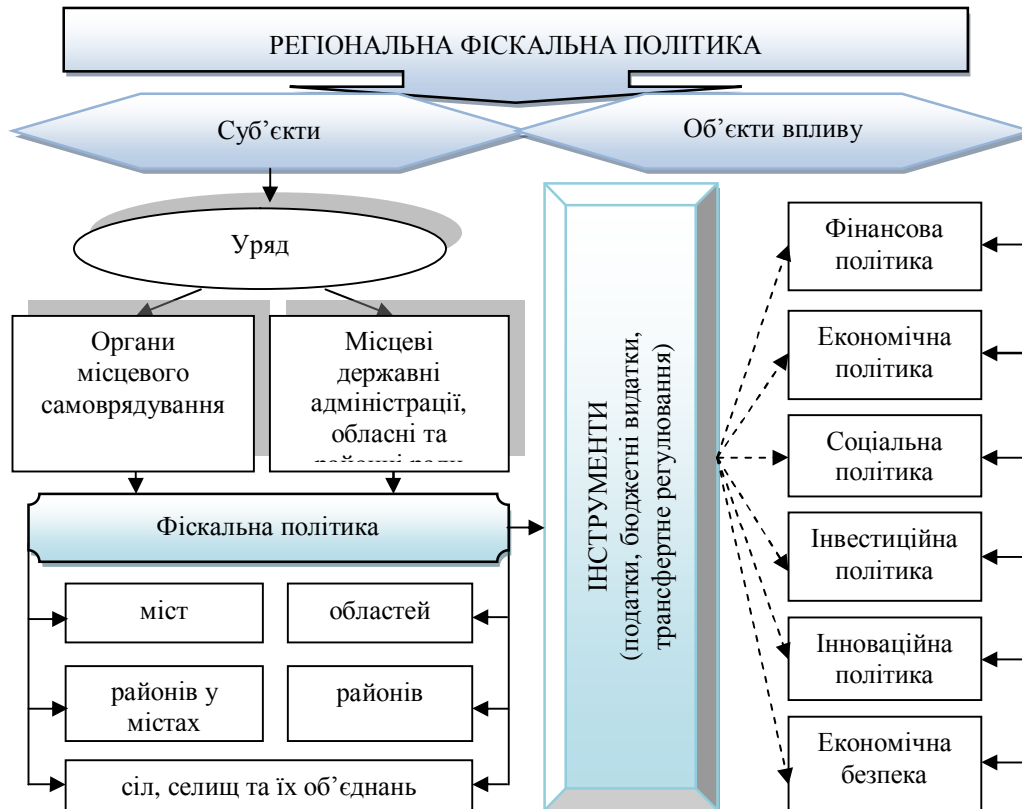

Рис. 2. Структура регіональної фінансової політики

Тобто, можна з впевненістю стверджувати, що модель регіональної фінансової політики залежить від форми децентралізації, яка, у свою чергу, має забезпечувати баланс інтересів уряду та місцевих органів влади. Виходячи із змісту децентралізації, виділяють декілька її форм (рис. 3) [7, с.7-8].

Рис. 3. Форми децентралізації

Оптимальна модель регіональної фіскальної політики в Україні – це децентралізація державного управління у формі деволюції. Саме на засадах деволюції можливо забезпечити функціонування ефективного місцевого самоврядування, підвищити зацікавленість місцевої влади до відтворення власного ресурсного потенціалу та підвищити відповідальність адміністративного апарату за взяті на себе зобов'язання. Однак, зауважимо, що надання повної фінансової автономії місцевому самоврядуванню може супроводжуватися низкою ризиків, пов'язаних, насамперед, з неоднорідністю регіонального розвитку в Україні. Фіскальний потенціал держави у адміністративно-територіальному розрізі істотно відрізняється, і без державного регулювання бюджетних відносин, реалізація власної податково-бюджетної політики на місцях може призвести до посилення соціальної напруженості та значного зниження економічної активності в окремих регіонах.

Так, наприклад, російські вчені Д.В. Зверев, Е.А. Коломак, розглядають субфедеральну фіскальну політику Росії з позиції міжрегіональної конвергенції. Характеризуючи міжрегіональну конвергенцію як довгострокову тенденцію зниження нерівності між регіонами та їх рух до стаціонарної траєкторії, дослідники дійшли висновку, що згладжування асиметричного розвитку територій відбувається за рахунок активної державної політики вертикального перерозподілу бюджетних коштів. Однак, зниження ступеня міжрегіональної нерівності за власними статтями доходів при цьому не відбувається [8, с.82]. Зауважимо, що наявність аналогічних тенденцій є характерною і для України, що спричиняє значну залежність фінансового стану регіонів від змін у фіскальній політиці на макрорівні.

У сучасних умовах можна говорити про наявність комплексу сприятливих чинників, які зумовлюють необхідність розвитку основних інституцій регіональної фіскальної політики. Однак, важливо зазначити, що навіть передавши більшість видаткових повноважень місцевим органам влади та наділивши їх правами відносно мобілізації додаткових доходних джерел, проблеми регіонального розвитку в Україні не будуть вирішеними на належному рівні без проведення якісної адміністративно-територіальної реформи та кардинальної перебудови системи міжбюджетних відносин в державі. При цьому основну увагу потрібно приділити не тільки механізму розрахунку та передачі міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, але й можливості впровадження нової концепції міжбюджетних взаємозв'язків між ланками бюджетної системи на рівні регіону (в напрямку забезпечення достатнього обсягу фінансування видаткових повноважень «найбідніших» бюджетів – сіл, селищ, невеликих міст тощо).

Теорія та практика функціонування фіскальної політики країни з будь-яким рівнем соціально-економічного розвитку свідчить про наявність значного ступеню впливу на стан фіскальних показників параметрів грошово-кредитного регулювання. Отже, розробка подальших векторів реалізації регіональної фіскальної політики, має враховувати ризики виконання бюджетних повноважень органами місцевого самоврядування спричинених нестабільністю монетарного клімату країни.

Література

1. Барецький В.І. Зміцнення фінансової автономії місцевої влади і самоврядування [Текст] / В.І. Барецький // Фінанси України. – 2005. – №1. – С. 65-69.
2. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика. Історія та сучасна методологія [Текст] : монографія / В. І. Чужиков. – К. : КНЕУ, 2008. – 265 с.
3. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 рр.) «Шляхом Європейської інтеграції» [Текст] / авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М.Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
4. «Мир словарей» – коллекция словарей и энциклопедий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://mirslivarej.com/content_eco/fiskalnaja-politika-38113.html.
5. Крисоватий А.І. Податки і фіскальна політика [Текст]: навч. посіб. / А.І. Крисоватий, А.І. Луцик. – Тернопіль, 2003. – 312 с.
6. Герчаківський С.Д. Парадигма регіональної фіскальної політики в контексті територіального розвитку [Текст] / С.Д. Герчаківський // Світ фінансів. – 2009.-№1(8). – С. 35-43.
7. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування [Текст]: навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування. Київ: ПРООН/ МПВСР. – 2007. – 269 с.
8. Зверев Д.В. Субфедеральная фискальная политика России: межрегиональные различия и связи [Текст] / Д.В. Зверев, Е.А. Коломак // Серия: «Научные доклады: независимый экономический анализ». – Москва, Московский общественный научный фонд; Сибирский центр прикладных экономических исследований. – 2010.- № 209. – 102 с.

Рецензент докт. екон. наук, профессор Н.А. Коваленко